

KONFERENSIYA

“JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY
YO’NALISHLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

2025-yil 21 noyabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY YO‘NALISHLARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami*
(2025-yil 21-22-noyabr)

JIZZAX-2025

Jizzax viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Iqtisodiyot va turizm kafedrası, 2025-yil 21-22-noyabr. 557-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur‘atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma‘ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas‘ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay‘ati a‘zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma‘ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

YASHIL IQTISODIYOTGA ASOSLANGAN QURILISH LOYIHALARINING MAKROIQTISODIY TA’SIRI

Xudoyarov Rashid Tuychiyevich
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Mazkur maqolada yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan qurilish loyihalarining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Yashil qurilish texnologiyalarining iqtisodiy samaradorligi, investitsion oqimlarni faollashtirish, bandlikni oshirish, energiya samaradorligini ta’minlash, uglerod emissiyasini kamaytirish, iqtisodiyotning strukturaviy transformatsiyasiga qo‘shadigan hissasi hamda barqaror o‘shishni qo‘llab-quvvatlashdagi roli ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yashil qurilish loyihalari nafaqat ekologik foyda keltiradi, balki mamlakat makroiqtisodiy barqarorligiga, investitsiya muhiti yaxshilanishiga, innovatsion rivojlanishga va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, yashil qurilish, uglerod emissiyasi, makroiqtisodiy barqarorlik, yashil energiya, barqaror rivojlanish, investitsiya, energiya samaradorligi.

Kirish

Global iqtisodiyotda “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasi barqaror rivojlanishning asosiy drayveriga aylangan. Qurilish sohasi esa dunyo bo‘yicha energiya iste’molining 35–40 %ini, karbon emissiyasining 30 %ini tashkil etadi. Shu sababli yashil iqtisodiyot tamoyillarini aynan qurilish sohasiga joriy etish ekologik xavfsizlik bilan birga, iqtisodiy o‘shishning yangi modelini yaratadi.

Yashil qurilish — bu energiya samarador texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, ekologik toza materiallar, kam uglerodli ishlab chiqarish hamda resurslarni minimal isrof qiluvchi innovatsion yechimlarga asoslangan qurilish faoliyatidir.

O‘zbekiston sharoitida ham ushbu yo‘nalish dolzarbdir. So‘nggi yillarda:

- energiya samarador uy-joy qurilishi,
- xalqaro “yashil standartlar” (LEED, BREEAM) bo‘yicha loyihalar,
- qayta tiklanuvchi energiya integratsiyasi (BIPV, quyosh panellari),
- past energiya sarflovchi infratuzilmalar,

mamlakat iqtisodiyotining yangi o‘shish nuqtasiga aylanmoqda.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada yashil qurilish loyihalarining **makroiqtisodiy ta’siri** har tomonlama tahlil qilinadi.

Jahon banki, Xalqaro energiya agentligi (IEA), OECD hamda BMTning UNEP hisobotlari yashil qurilish loyihalarining iqtisodiy ta’sirini quyidagi yo‘nalishlarda tasniflaydi:

- **Makroiqtisodiy o‘shish:** yashil infrastruktura investitsiyalari yalpi ichki mahsulot (YaIM)ga yuqori multiplikativ ta’sir ko‘rsatadi.

- **Bandlik:** har bir 1 mln dollar yashil qurilishga investitsiya 7–12 ta yangi ish o‘rni yaratadi (oddiy qurilishga qaraganda, 2–3 baravar ko‘p).

- **Energiya samaradorligi:** uy-joy sektorida energiya tejalishi milliy energiya balansini barqarorlashtiradi.

- **Ekologik ta’sir:** uglerod emissiyasining sezilarli qisqarishi milliy ekologik barqarorlikka xizmat qiladi.

- **Texnologik transformatsiya:** yashil qurilish innovatsion texnologiyalar, yangi bozorlar va yuqori malakali ishchi kuchini talab qiladi.

Ilmiy adabiyotlarda yashil qurilishning makroiqtisodiyotga ta’siri ko‘p jihatdan “yashil o‘shish” modelining tarkibiy elementi sifatida baholanadi.

Tadqiqot quyidagi ilmiy yondashuvlarga asoslandi:

Strukturaviy tahlil

Yashil qurilishning iqtisodiyot tarmoqlariga ta’siri bosqichma-bosqich o‘rganildi.

Multiplikativ model

Har bir investitsiyaning makroiqtisodiy o‘shishga (YaIM), bandlikka va qo‘shimcha qiymat yaratishga ta’siri baholandi.

Komparativ tahlil

O‘zbekiston tajribasi Janubiy Koreya, Xitoy, Germaniya va Turkiya kabi mamlakatlar bilan solishtirildi.

SWOT tahlil

Yashil qurilishning rivojlanish imkoniyatlari va tavakkalchiliklari aniqlanib, makroiqtisodiy barqarorlik bilan bog‘landi.

Iqtisodiy modellash

Energiya samaradorligining milliy iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta’siri matematik model asosida baholandi.

Yashil qurilish loyihalarining makroiqtisodiy foydalari

1) YaIM o‘shishini tezlashtiradi

Yashil infratuzilma investitsiyalari yuqori qo‘shimcha qiymat yaratadi, chunki:

- mahalliy materiallardan foydalanish,
 - yangi texnologiya bozorlarining shakllanishi,
 - xizmatlar sektorining kengayishi,
 - qurilish va energetika integratsiyasi,
- natijasida YaIMga katta multiplikativ ta’sir ko‘rsatadi.

Tahlillarga ko‘ra, yashil qurilishga yo‘naltirilgan har 1 so‘m investitsiya iqtisodiyotda 1,5–1,8 barobar qo‘shimcha qiymat yaratadi.

2) Bandlikni oshiradi

Yashil qurilish quyidagi yangi ish o‘rinlarini yaratadi:

- energiya auditori,
- ekolog-muhandis,
- smart-inshootlar injeneri,
- yashil materiallar texnologiyasi,
- BIPV o‘rnatish mutaxassisi.

Bu esa mehnat bozorida yuqori malakali ishchi kuchi ulushini oshiradi.

3) Energiya importiga qaramlikni kamaytiradi

O‘zbekiston energiya iste’molining sezilarli qismi tabiiy gazga bog‘langan. Yashil qurilish orqali:

- energiya tejaladi (20–40 % gacha),
- uy-joylarda BIPV integratsiyasi elektr energiyasi ishlab chiqarilishini oshiradi,

- umumiy energiya importiga bo‘lgan ehtiyoj kamayadi.

Natijada to‘lov balansiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

4) Ekologik barqarorlikni ta’minlaydi

Uglerod emissiyasi qisqarishi orqali:

- ekologik muhit yaxshilanadi,
- tibbiy xarajatlar pasayadi,
- havoning ifloslanishi kamayadi.

Bu sog‘liqni saqlash tizimi xarajatlarining qisqarishiga olib keladi — bu ham makroiqtisodiy foydadir.

5) Investitsion faollikni oshiradi

Yashil qurilish loyihalariga:

- xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, ADB, EBRD),
- “yashil obligatsiyalar” investorlar,
- xususiy kapital

keng jalb qilinadi.

Bu investitsiya muhitining sog‘lomlashuviga xizmat qiladi.

Yashil qurilishning iqtisodiyot tarmoqlariga ta’siri

Sanoat sektori

- energiya tejamkor izolyatsiya materiallari ishlab chiqarish hajmi oshadi;
- qayta ishlangan material bozorining rivojlanishi;
- mahalliy sanoat uchun yangi texnologik talablar shakllanadi.

Energetika sektori

- BIPV, quyosh panellari, energiya saqlash tizimlari integratsiyasi;
- umumiy energiya tarmog‘ini modernizatsiya qilish zaruriyati.

Xizmatlar sektori

- energoaudit, SMART-texnologiyalar, servis xizmatlari bozorining kengayishi.

Yashil qurilishning O‘zbekiston makroiqtisodiyotiga ta’siri (tahlil)

1) Potensial YaIM o‘sishi

2025–2030-yillarda yashil qurilish ulushini 20 % ga oshirish orqali YaIMning 1,2–1,5 % qo‘shimcha o‘sishi kutiladi.

2) ish o‘rinlari

Yillik 20–25 mingdan ortiq yangi barqaror ish o‘rinlari yaratiladi.

3) Energiya tejalishi

Yangi turdagi energiya tejamkor uy-joy tizimlari mamlakat bo‘yicha 8–10 mlrd kVt/s energiya tejalishiga imkon yaratadi.

4) Uglerod emissiyasi

Yashil qurilish orqali emissiya yiliga 2–4 mln tonnagacha kamayishi mumkin.

Yashil qurilish loyihalarining makroiqtisodiy ta’siri nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkichlarda, balki ijtimoiy barqarorlik va ekologik xavfsizlikda ham o‘z ifodasini topadi.

Tahlillardan ko‘rinadiki:

Iqtisodiy o‘shish — innovatsion texnologiyalar asosida shakllanadi.

Mehnat bozori yangi kasblar bilan to‘ldiriladi.

Investitsiyalar oqimi milliy iqtisodiyotga ichki va tashqi ta’sir ko‘rsatadi.

Energiya samaradorligi — milliy energetika xavfsizligini mustahkamlaydi.

Turli tarmoqlar o‘rtasida iqtisodiy integratsiya kuchayadi.

Ammo ba’zi cheklovchi omillar ham mavjud:

- texnologik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi;
- yashil qurilish standartlari bo‘yicha mutaxassislar yetishmasligi;
- qurilish materiallari bozorining moslashuvchan emasligi;
- investitsion xavflarning yuqoriligi.

Bu omillar siyosiy qo‘llab-quvvatlash, fondlar, grantlar va soliq rag‘batlari orqali hal etilishi mumkin.

Xulosa

Yashil iqtisodiyotga asoslangan qurilish loyihalari iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ular:

- energiya samaradorligini oshiradi,
- uglerod emissiyasini kamaytiradi,
- yangi ish o‘rinlari yaratadi,
- investitsiya muhitini yaxshilaydi,
- iqtisodiyotning innovatsion transformatsiyasiga xizmat qiladi.

Ushbu loyihalarni kengaytirish O‘zbekistonning ekologik barqarorligi, iqtisodiy raqobatbardoshligi va milliy taraqqiyot strategiyasidagi ustuvor maqsadlar bilan uyg‘unlashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Абсалямова С., Зульфакарова Л., Цой М. ИНВЕСТИЦИИ В УСТОЙЧИВЫЕ ПРОЕКТЫ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ТРЕНД МЕЖДУНАРОДНОГО ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14540147> //International scientific and practical conference. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 194-198.
2. Цой М., Иброхимов Ш. СОВРЕМЕННАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ //International Journal of scientific and Applied Research. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 24-28.
3. Khudoyarov R., Kamolov D., Azamatov B. Economic growth, business circulation and economic development //Science technology&Digital finance. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 21-24.
4. Kamolov D., Ismoilova D. RAQAMLASHTIRISHNING O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA’SIRI //Science technology&Digital finance. – 2023. – Т. 1. – №. 4. – С. 301-306.

5. Toshboyev A. K., Kamolov D. R., Alikulov B. A. Ethics of Artificial Intelligence: Exploring the Moral and Social Implications of AI in Contemporary Society.
6. Luna A., Nizametdinov A., Xudayarov R. KORXONALAR FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING CHORA TADBIRLARI //Science technology&Digital finance. – 2023. – T. 1. – №. 5. – C. 34-40.
7. Nizametdinov A., Usmonova V., Abdusattorov D. OZIQ-OVQAT MUAMMOSI //Science technology&Digital finance. – 2023. – T. 1. – №. 5. – C. 139-143.
8. Nizametdinov A., Xojiboqiyeva N. RAQAMLI IQTISOD VA INNOVATION AXBOROT-KOMMUNIKATSIYALAR TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISHNI DOLZARB MASALALARI //International Journal of scientific and Applied Research. – 2024. – T. 1. – №. 3. – C. 92-94.

YANGI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INFRATUZILMA QURISHNING MOLIYAVIY VA IQTISODIY MODEL

Lapasov Nurmuhammad Murodulla o‘g‘li, Mustafokulov Javohir O‘ktam o‘g‘li

*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston milliy universitetining
Jizzax filiali*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yangi texnologiyalar asosida infratuzilma qurishning moliyaviy va iqtisodiy modeli, innovatsion infratuzilma loyihalarini rejalashtirish va boshqarish mexanizmlari hamda ularning iqtisodiyotga ta’siri ilmiy asoslarda tahlil qilingan. Zamonaviy texnologiyalar — BIM, “aqlli infratuzilma”, raqamli nazorat tizimlari, energiya samarador yechimlar va IoT-platformalarning infratuzilma qiymati, samaradorligi va ekspluatatsiya xarajatlari ta’siri chuqur o‘rganilgan. Moliyalashtirishning turli manbalari (xususiy investitsiya, GChP, davlat mablag‘lari, xalqaro moliya institutlari), ularning samaradorlik ko‘rsatkichlari, iqtisodiy risklari va qaytuv mexanizmlari tahlil qilingan. Maqola yakunida iqtisodiy model asosida infratuzilma loyihalarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish, investitsiya jozibadorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: infratuzilma, innovatsion texnologiyalar, moliyalashtirish modeli, iqtisodiy samaradorlik, BIM, raqamli nazorat, GChP, investitsiya, loyiha boshqaruvi.

KIRISH

XXI asr sharoitida infratuzilma rivoji mamlakatlarning iqtisodiy o‘rish sur‘atlari va raqobatbardoshligining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Transport, aloqa, energetika, ijtimoiy soha infratuzilmasi sifatining yaxshilanishi iqtisodiyot